

REGÉNY AZ OLVASÓ NÉZŐPONTJÁBÓL

Dér Zoltán *Örvénysodrójának* felmérése általános
iskolai olvasók között

VARGA ISTVÁN—SANDRIK ETELKA

Az utóbbi években mind rendszeresebben jelennek meg nálunk az ifjúsági regények. Ezt bizonyítja, hogy 1973-tól 1975-ig hat vajdasági magyar író ifjúsági regénye jelent meg. Szemtanúi vagyunk, hogy íróink, akik már „felnőtteknek” írt regényeikkel is sikert arattak, „felfedezték” ezt a műfajt, és szívesen írnak a fiatalok számára. Ezzel párhuzamosan a kritikai érdeklődés is megnövekedett az ilyenfajta művek iránt, a fenti hat regényről számos ismertető jelent meg.

Ezért határoztuk el, hogy felmérjük egy mai vajdasági ifjúsági regény recepcióját azoknak az olvasóknak a körében, akiknek a mű készült. Célunk az volt, hogy megállapítsuk, miként fogadják a fiatal olvasók a felmérésre kerülő művet, olvasása milyen hatást vált ki érzelmi és értelmi világukban, milyen a kritikai állásfoglalásuk és értékítéletük. Tekintettel a feltett kérdések és az olvasók számára, valamint arra, hogy csak egy relációt (az olvasó reakciója a műre) igyekeztünk megvizsgálni, a messzemelő és általánosító következtetések levonásának lehetősége ki volt zárva. Így a felmérés megmaradt, aminek szántuk: konkrét helyzetképnek. A részletesen ismertetett eredmények alapján írásunk olvasóira bízunk az egyéb eredményekre utaló következtetések levonását. Félő azonban, hogy az ilyen következtetések már mellőzik a tudományos tárgyilagosság általunk alkalmazott mércéit.

A felmérést a szabadkai Jovanović-Zmaj általános iskolában végeztük 1977 májusában és júniusában. A könyvet 28 12—13 éves tanuló olvasta el. Felhívtuk figyelmüket arra, hogy figyelmesen olvassanak, mivel rövid időn belül fel szeretnénk mérni benyomásaikat a regényről. Közöltük velük, hogy a felmérés nincs kihatással magyar nyelvi osztályzatukra. A kérdőív kitöltésére 45 percet szántunk. A fiatal olvasók érdeklődve fogadták a feladatot, és a kérdőívet nagyfokú komolysággal töltötték ki.

A kérdőív 15 kérdést tartalmazott. A továbbiakban ezeket ismertetjük, együtt a tanulóolvasók válaszaival.

*

1. Örömmel és gyorsan olvastad-e a könyvet? Miért?

A kérdésre mind a 28 (100%) tanuló válaszolt. Minden válasz igenlő volt, mindannyian olvasmányosnak találták a művet, és ezt meg is indokolták. Könnyű és élvezetes olvasást azért nyújtott, mert *izgalmas* (14 olvasó, 50%) vagy *érdekes* (13 tanuló, 46,42%) volt. Kiemelik a *cselekményességet* (6, 21,42%), valamint a *fordulatosságot* (6, 21,42%). Ezek a domináns indoklások, de elszórvva találunk más jelöléseket is, pl, hogy *különleges* (2, 7,14%), *vidám* (1, 3,57%), *hangulatos* (2, 7,14%), *kalandos* (2, 7,14%) vagy egyszerűen jó (1, 3,57%). Néhányan közelebbről igyekeztek megmagyarázni az olvasás folyamatát, bár maga az igenlő válasz a „könnyű és élvezetes” olvasási folyamatot igazolja, úgyhogy egyesek „örömmel olvastak”, másoknak „lekötötte a figyelmét”, többen „gyorsan” olvastak.

Az első kérdésre adott válaszok alapján leszögeztük, hogy a tanulók mindannyian érdeklődéssel olvasták az *Örvénysodrót*. Olvasása számukra könnyű, élvezetes és gyors volt. Ezt a regény érdekessége, izgalmassága, cselekmény- és fordulatgazdagsága, hangulatosága, esetleg vidámsága biztosítja. Az illető korosztály tehát igényli a fentieket, és, úgy tűnik, a szerző ezt az olvasói igényt ki is elégítette.

2. Nehezedre esett és lassan olvastad-e a könyvet? Miért?

A kérdésre 12 (42,85%) tanuló válaszolt. Minden válasz tagadó, azaz a második kérdésre adott válaszok alátámasztják az első kérdésre adott feleleteket. Hat (21,42%) esetben a válasz indoklást is tartalmaz, ezek ismét az első kérdésre adott feleleteket igazolják. Újra kiderül, hogy a könyv „tartalmas; könnyen érthető; cselekményes; érdekes; izgalmas; nem lehet lassan olvasni; nem lehet abbahagyni olvasását; tetszett; régen olvastam ilyen jó könyvet”.

A második kérdésre adott válaszok tehát lényegében alátámasztják az első kérdésre adott igenlő feleleteket.

3. Megérted-e a mű tartalmát? a) Igen, b) Nem, c) Részben

A kérdésre 27 (96,42%) tanuló felelt. Ezek közül 24 (85,71%) megértette a mű tartalmát, míg 3 (10,71%) csak részben. Nemmel egy olvasó sem válaszolt.

Megállapíthatjuk, hogy a regény a 12–13 évesek korosztálya számára érthető, ami egyúttal az első két kérdésre adott válaszok magyarázata is.

4. Miről szól a regény? (Két-három mondatos cselekmény-összefoglaló)

A kérdésre 26 (92,85%) tanuló adott választ, 2 (7,14%) nem válaszolt. Szinte egyhangúan, azaz 25 (89,28%) esetben, az olvasók Tücsök történetét látják a mű központjában, más szóval: a regény Tücsök életéről szól. Egyetlen olvasó (3,57%) helyezi a középpontba a nápolyi labdarúgó-mérkőzést. 16 (57,14%) olvasó hosszabb választ, míg 10 (35,71%) röviden és summásan, gyakran általánosítva felelt. Összegezve a válaszokat, úgy találtuk, hogy a regény cselekménysorából az olvasók figyelmét öt mozzanat ragadta meg, ezek jófor-

mán minden második válaszban szerepelnek. Az első helyen áll *Tücsök vonzalma* a labdarúgáshoz (24, 85,71%), majd ezt követi *segítőkézsége* (19, 67,85%), *találkozása Örvénysodróval* (16, 57,14%), *Delinkéhez fűződő kapcsolata* (10, 35,71%) és *a természethez való viszonya* (10, 35,71%).

A kérdésre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a tanulók valóban elolvasták a regényt, felismerték és kiemelték leglényegesebb mozzanatait: a játék szeretetét, a segítőkészséget, a csodás találkozást Örvénysodróval, illetve a baráti-szerelmi kapcsolatot Delinkével.

5. Kik a mű szereplői? (Sorold fel őket szerepük fontossága szerint)

A kérdésre minden olvasó (100%) felelt. A válaszokban tíz hőst említenek; egy-egy válaszban általában hetet (a legkevesebb kettőt, a legtöbb 11).

Az alábbi táblázat a válaszokat összegezi.

A felsorolásban kapott hely	Tücsök	A hősök és előfordulásuk a felsorolásokban					
		Örvény-sodró	Ádám	Delinke	Döme	Bogár	Barátok
1.	24	3		1			
2.	4	1	5	10	4	4	
3.		3	6	6	5	5	2
4.		2	7	2	9	2	3
5.		4	3	7	3	2	2
6.		3	6		1	3	2
7.		4	1		2	1	3

A fenti táblázatot pontozással is elkészíthetjük. Így a következő, összegező rangsort kapjuk:

1. Tücsök	276 pont
2. Delinke	204 "
3. Ádám	194 "
4. Döme	170 "
5. Örvénysodró	134 "
6. Bogár	121 "
7. Barátok	77 "
8. Csicseri	61 "
9. Szülők	51 "
10. Gyárigazgató	9 "

A válaszokból kitűnik, hogy az olvasók figyelmét aránylag sok regényhős ragadta meg. Meggyőző a főhős alakjának kiemelése, míg némileg meglepő Ádám szerepének felértékelése, de ugyanez vonatkozik Bogárra is. Megfelelőnek minősíthető Döme értékelése: mind a táblázaton, mind a pontozásos rangsoron a 4. helyre került. A legfeltűnőbb azonban Örvénysodró szerepének a meghatározása. A válaszokban 21 (75%) alkalommal szerepel, igen széles szórodásban. Szerepét heten (25%) kulcsfontosságúnak tartják, míg mások, szinte ugyanabban a számban és százalékban, ellenkező véleményen vannak. Az Örvénysodró fontosságának megítélése okozott a tanulók számára legnagyobb nehézséget, ezért oly nagy az eltérés a válaszok között.

6. Kik a pozitív jellemek, a kedvelt regényhősök? Miért?

Egy olvasó kivételével mindannyian válaszoltak a kérdésre. Ezek közül 23 (82,14%) teljes feleletet nyújtott, azaz a felsorolást megindokolta, míg 5 (17,85%) válasz csak részleges, mivel nem tartalmaz indoklást. Összesen 8 pozitív hőst soroltak fel, a legtöbb nyolc, a legkevesebb egy. A felsorolás eredményét a következő táblázat illusztrálja:

Helyezés a rangsoroláskor

Hősök	1	2	3	4	5	6	7
Tücsök	27						
Ádám		9	4	1			
Bogár		5	2	2	2	1	
Delinke		7	2	2			
Örvénysodró		1	4	2		2	
Barátok		2	2		1	1	
Csicseri			1	2			1
Szülők						2	

A megindoklásokban bizonyos hasonlóság tapasztalható. Tücsök tulajdonságait legtöbbször így jelölték: *szerény, segítőkész, jó, kitartó, bátor, okos, összetartó, természetszerető, jóakarató, őszinte, ügyes, példás, merész, példamutató, értelmes, megértő, szorgalmas, törekvő*. Bogár jellemzői: *ügyes, okos*. Ádám jelzői: *segítőkész, megértő, hallgató, visszahúzó*. Delinke jelzői: *segítőkész, példamutató*. Örvénysodró: *okos, példamutató*. Egyes tanulók a felsorolt pozitív hősöket mint csoportot jellemezték, úgymint: *állandóan egymás pártján állnak, mindig összetartottak, segítették egymást, szerették egymást, mindegyik valami jót akart tenni és nem voltak gorombák, mindig jól cselekedtek, megértették egymást, jók voltak egymáshoz*.

A válaszok szerint az olvasók aránylag sok pozitív hőst fedeztek fel a regényben; a főhős jelleme mentes minden hibától, és ez közvetlen környezetének szinte minden tagjára vonatkozik. Kiemelhető, hogy az olvasók nagy része fogékony a pozitív közösségi szellem iránt.

7. Mely hősök nem tetszenek és miért?

A kérdésre 25 (89,28%) választ kaptunk, míg 3 (10,71%) olvasó adós maradt a válasszal. A válaszadók 3 regényhőst jelöltek meg. Ezek közül Döme 24 (85,71%) alkalommal, Delinke és Döme barátai egyszer-egyszer (3,57%), az igazgató pedig 3 (10,71%) alkalommal jelentkezik. Minden válaszban Döme van az első helyen. Az igazgató esetében 2 (7,14%) nincs, míg minden más esetben van idoklás. Döme alakja azért nem tetszik az olvasónak, mert *mindig valami rosszban tőri a fejét, rossz természetű van, irigy, durva, kétszínű, beképzelt, önző, nagyon goromba, folyton följényeskedik, rosszat tesz nagyravágyó, verekedős, gáncsolgatta Tücsköt focizás közben, udvarol Delinke-nek, szabálytalanul focizott, megsebesíti Bogárt, kárörvendő, sértődékény, gúnyos, pukkadat hólyag, felvágó, kényes, szemtelen, nem segít másokon*. Az igazgató azért nem tetszik, mert *nem törődött a tisztasággal*. Döme esetében 3 (10,71%) olvasó jellembeli változást vél felfedezni a regénybeli cselekmény során: *durva, de később már ő is tetszett; az elején kissé utálatos volt; az elején goromba, de később megjavul*. Hasonlóan fogalmaz az egyetlen olvasó, akinek Delinke nem tetszett, igaz, csak egy kicsit, *mikor átpártolt*.

Az olvasók a rokonszenves hősök számához képest kevés negatív hőst fedeztek fel a regényben. Ezek közül is három elenyésző számban fordul elő a listán, ezért Dömeire összpontosul az alaposan megindokolt ellenszenv. Azonban Döme és Delinke jellembeli átalakulására igen kevesen figyeltek fel.

8. Ki a legrokonszenvesebb regényhős és miért?

25 (89,28%) választ kaptunk, 3 (10,71%) olvasó nem válaszolt. Minden választ indoklás követ. Három hős bizonyult a legrokonszenvesebbnek: Tücsök 17 (60,71%), Adám 7 (25%) és Delinke egy (3,57%) olvasó szemében. Tücsök azért a legrokonszenvesebb, mert *mindent és mindenkit sajnál, jót akar, jó barát, állandóan segít szüleinek, mindig jószívű, pozitív szerepet játszik, mindenkin segíteni akar, bátor, vállalja a veszélyt, az állatok pártján áll, megbocsátó, szorgalmas, megértő, vállalkozó kedvű. Adám mindenkinek jót akar, mindenre megtanította a gyerekeket, soha nem volt szomorú, mindentudó, jóakaró, megosztotta tudományát másokkal, barátságos. Delinke azért került erre a listára, mert jót akart.*

A válaszok nagyjából alátámasztják a hatodik kérdésre adott feleleteket. Némi csökken Tücsök népszerűsége Adám bácsi javára, de még így is ő a fiatal olvasók szerint a regény kétségtelenül legrokonszenvesebb alakja.

9. Ki a legkevésbé rokonszenves számodra és miért?

A kérdésre 26 (92,85%) olvasó válaszolt, kettő (7,14%) nem adott feleletet. 24 (85,71%) válasz indoklást is tartalmaz, kettő (7,14%) nem. Döme 19 (67,85%), az igazgató 7 (25%), Delinke pedig egy (3,57%) alkalommal (Dömmel együtt) szerepel a válaszokban. Döme jellemzése: *mindig ki akart tenni, de csak erőszakkal és gorombasággal sikerült neki, önző, truccolt Tücsökekkel, szemtelen, kibívó, nagyképű, kaján, akaratos, felvágó, kényes, a világ legutálatosabb gyereke, sértődékeny, érzékeny, irigy, változékonny. Az igazgató azért nem rokonszenves, mert nem hallgatta meg Tücsköt és kidobta és még a szeme közé is spriccelt, megsérti a törvényt, kizavarta Tücsköt, szennyezi a Tisza vizét. Egy tanulónak Delinke alakja azért nem rokonszenves, mert áruló és érzékeny.*

Ezek a válaszok nagyjából alátámasztják a hetedik kérdésre adott feleleteket. Bebizonyosodott, hogy Döme alakjában összpontosultak a legkevésbé vonzó vagy egyenesen visszataszító jellemvonások. Érdekes, hogy jellembeli változására itt egyetlen olvasó sem utalt, ahogyan azt a hetedik kérdésnél egyesek tették. Mindössze egy olvasó hívja fel a figyelmet Delinke jellembeli ingadozására. Az igazgató két dolog miatt nem rokonszenves: Tücsökkel szembeni igazságtalan magatartása és a természet iránti gondatlansága miatt.

10. Melyik vagy melyek a mű legkedveltebb részletei? (Esemény, jelenet vagy hős bemutatása)

24 (85,71%) választ kaptunk, míg 4 (14,28%) olvasó nem válaszolt. 18 (64,28%) olvasó egy részletet, 6 (21,42%) pedig két részletet emel ki. Az első helyet a vidravadászat és Tücsök találkozási Örvénysodróval osztja (8—8, kétszer 28,57%), következik a nápolyi labdarúgó-mérkőzés (6, 21,42%) és Delinke kimentése a folyóból (4, 14,28%). Egy-egy (3,57%) alkalommal említik a csöbontást, Tücsök és Döme kutyájának összecsapását, Tücsök első szerelmét és Delinke apjának hazatérését.

Az adott válaszokból megállapítottuk, hogy az olvasók nagyobb részének az izgalmaiban bővelkedő, a kalandos és nem a hétköznapi magában hordozó, némileg meseszerű, a helytállás valamilyen változatát jelző részletek tetszettek a legjobban.

11. Elhíhető-e az, amit az író leír? a) Igen b) Nem c) Részben. Miért?

A kérdésre minden olvasó válaszolt, 26 (92,85%) idoklással, míg kettő (7,14%) nem fejtette ki nézetét. Négyen (14,28%) igennel válaszoltak: *a való élet mutatja ne, mindaz, amit az író leír, megtörténhet mindenkiel, mivelünk is megtörténhet ilyesmi és nem lehetetlen, hihető még az is, hogy Tücsök Örvénysodról beszélt, mert ő azt csak képzelte.* Az olvasók nagy többsége azonban csak részben tartja hihetőnek azt, amit az író leírt. Válaszukat legtöbbször így indokolják: *igazi hal nem beszél, a többi hihető (ez a válasz 15, 53,57%, alkalommal fordul elő), Örvénysodró nem létezik; az álom miatt részben hihető, emígy elég hihető az egész; mert az Örvénysodrót csak képzelte; van benne igazság és fantázia is, fantázia az, hogy a hal beszél; a csőbontás nem lehetséges; nincs minden megmagyarázva.* A hét (25%) nemleges válasz is ezekhez sorolható, mert elsősorban a beszélő hal hitelességét tagadja.

A fentiekből megállapítottuk, hogy az olvasók zöme a regény cselekményér csak részben tartja elhíhetőnek, mégpedig szinte minden esetben Örvénysodró alakja miatt. Az olvasók valóságérzete reagált ily módon, meseelemnek értelmezve a beszélő halat. Örvénysodrót a regény valóságúkján kezelik, és abba természetesen nem illeszthették be. Néhány olvasó válaszában utalás történik arra, hogy Örvénysodró az álom része, tehát egészében fiktív hős. Helye ily módon is kereshető a regény valóságképében, de a nagy többség ezt az értelmezési lehetőséget nem fejtette ki, mert, úgy tűnik, nem találta helyénvalónak. A feleletek alátámasztják az olvasóknak az előbbi válaszokban is tapasztalt bizonytalanságát Örvénysodró alakjával kapcsolatban. Egyszerűen zavaróan hatott reális alapokon nyugvó valóságlátásukra.

12. Mit hagytál volna ki a műből, vagy miről írtál volna még benne?

21 (75%) olvasó válaszolt a kérdésre, 7 (25%) nem. Heten (25%) jónak találják a regényt, azaz nem eszközölnének rajta semmilyen változtatást, mivel *nekem nagyon tetszik a mű, ahogy van; nekem úgy tetszett, ahogy volt, csak dírtelen ért véget; a műben nem változtatnék meg semmit; szerintem mindent leírt az író; a mű tökéletes, nem tudnék rajta változtatni.* 14 (50%) olvasó azonban változtatna a művön: kihagyna belőle, vagy hozzáadna valamit. Négy (14,28%) olvasó a kihagyás mellett döntött: *Tücsök anyjává nyomorgását hagytam volna ki; kihagytam volna, amikor Döme elgáncsolta Tücsköt; kihagytam volna azt a részt, amikor Delinke lement Dömékhez nyaralni; az igazgatóval való részletet fölöslegesnek tartom.* Tíz (35,71%) olvasó a következőkkel szeretné kiegészíteni a regényt: *nem hagytam volna ki semmit, de még hozzá kellett volna adni valamit a befejezéshez; a végén Tücsök és Delinke további sorsát írtam volna meg; az edzésről írtam volna többet; többet írtam volna az előkészületekről a labdarúgó-mérkőzésre; a hazatérésről írtam volna még; bővebben írtam volna a szülőkeről; írtam volna még a vadászatra való készülődésről, a lándzsakészítésről, Tücsök gondolatairól; a vidravadászatról többet írtam volna; hozzátettem volna, hogy mi történt később Örvénysodróval és Tücsökkel (ez az utóbbi válasz kétszer fordul elő).*

Az olvasók 25%-a nem változtatna a regényen, fele igen. A kihagyásra javasolt részeket nem befolyásolnák a regény cselekménysorának alakulását, nagyjából vonatkozik ez a javasolt kiegészítésekre is. Az olvasók fele vagy egyes mozzanatok részletesebb ábrázolását hiányolja vagy pedig a mű befejezésével kapcsolatban tesz megjegyzést, azaz érdeklí a főhősök sorsának további alakulása, vagy egyszerűen a regénybeli befejezést váratlannak és némileg hiányosnak tartja. Megállapítottuk, hogy az olvasók végeredményben lényegbevágóan nem változtatnának a regény tartalmán.

13. Melyik szerepet játszanád el legszívesebben és miért?

A kérdésre 23 (82,14%) választ kaptunk, 5 (17,85%) olvasó nem válaszolt. 20 (71,42%) válasz teljes, azaz indoklást is tartalmaz, míg hárman (10,71%) válaszukhoz nem fűznek magyarázatot. A feleletekben négy hőst sorolnak fel: Tücsök (17, 60,71%), Örvénysodró (3, 10,71%), Ádám (2, 7,14%) és Delinke (1, 3,57%) szerepét vállalják legszívesebben az olvasók. Tücsökét a következő indoklással: *mert szeretem a kalandos életet (7, 25%)*; az ő jelleme tetszik *legjobban; értelmes, erős gyerek, és jól tud focizni; mert szerepe tömör és kedves; mert a legpozitívabb szereplő a műben; mert jó szívvel segített másokon; mert az ő szerepe a legérthetőbb; mert minden vele történik*. Örvénysodrót két okból vállalják: *hogymegmondjam végre, a halak ki fognak pusztulni; mert én is szeretem a halakat és a természetet*. Delinke szerepét indoklás nélkül vállalná egy olvasó.

Az olvasók számára Tücsök a legvonzóbb, méghozzá két okból: pozitív tulajdonságai miatt és mert a regénytörténet központi alakja.

14. Mi a mű tanulsága? (Írói üzenete az olvasóhoz)

18 (64,28%) olvasó felelt a kérdésre, 10 (35,71%) nem válaszolt. 5 (17,85%) válasz a barátságra-szerelemre vonatkozik: *szeressük egymást, ne legyünk egymáshoz gonoszak; szeressük egymást, segítsünk egymáson, együtt mindent könnyebben érünk el; két összetartozó szívet nem lehet elválasztani; nem lehet elválni a legjobb baráttól* (két válaszban). Az általános segítőkészség jut kifejezésre ebben a válaszban: *segíteni lehet mindenkin, csak akarni kell*. Négy (14,28%) válaszban az állatok és a természet szeretetét említik, míg háromban (10,71%) a jószág és szerénység szükségességét emelik ki. Kétten (7,14%) a szülők iránti szeretetre utalnak: *a szülőket boldoggá kell tenni; ragaszkodni kell a szülőkhöz*. Egy tanuló az otthon szeretetét érzi ki a műből. Kétten (7,14%) igen általánosító jellegű üzenetet fedeznek fel: *mindenkiből lehet híres ember, még ha falusi, akkor is; a legrosszabb is megjavulhat, legyünk igazságosak*.

A választ adó olvasók tehát különböző tanulástípusokat vélnek felfedezni a regényben. Nagy a megválaszolatlan kérdések száma. Mindebből azt a következtetést vontuk le, hogy az olvasók aránylag nehezen fedezték fel az írói üzenetet. Ezt igazolja a válaszokban kifejezésre jutó nagyfokú különbözőség.

15. Könnyen felismered-e az írói üzenetet? a) Igen b) Nem

26 (92,85%) olvasó válaszolt, 2 (7,14%) nem. 20 (71,42%) olvasó könnyen, hat (21,42%) nehezen ismerte fel az írói üzenetet.

Az erre és az előbbi kérdésre adott válaszok alapján állapítottuk meg, hogy az olvasók viszonylag nagy százaléka nem fedezett fel írói üzenetet a műben vagy az üzenet felismerése nehézséggel járt.

Összegezésünk első pontja a mű olvasmányossága. A kapott válaszok alapján állapítjuk meg, hogy az olvasás nem okozott nehézséget, lekötötte a receptorok figyelmét. Ezt két okkal magyarázhatjuk: a mű nyelvezetével és az ábrázoló eszközeinek egyértelmű valóságosságával. Az előbbivel kapcsolatban nem végeztünk felmérést, de következtetéseink jogoságát a válaszok egésze biztosítja. Az író (tudatosan-öntudatlanul) jól alkalmazta a fiatal olvasóknak élvezetes olvasást biztosító elbeszélő eszközöket. Ezek a kaland, a fordulatosság, az én-központúság, a gyorsan

lejátszódo cselekménysor. Az olvasókat épp az ilyen részletek ragadták meg leginkább.

Az olvasók megértették a mű tartalmát. Szerintük Tücsök életútja áll a mű központjában, vele kapcsolatban az öt fontos tartalmi motívum: a sport kedvelése, a szülők megbecsülése, a kapcsolat Örvénysodróval, a baráti-szerelmi viszony Delinkéhez és a bensőséges vonzódás a természethez. Tücsök kiemelkedően a legrokonszenvesebb hős is. Két okból: tagadhatatlan jellembeli erényei és kifejtett közösségi érzése miatt. Tücsök tehát nemcsak magánemberként feddhetetlen, hanem a nagy emberi, ez esetben a gyermeki, közösség hasznos és kivételesen vonzó tagjaként is. Alakja azért is vonzó, mert az olvasók, minthogy azonosulnak vele, a cselekménysor központjába kerülnek.

Jellemző, hogy az olvasókat sok hős alakja ragadta meg. Nagy részüket rokonszenvesnek tartották. A negatív hősök száma elenyésző, az olvasók minden rosszat egy személyben ismertek fel. Ellentétben Tücsökkel és a sok pozitív hőssel, a negatív hősök jellembeli hibáik és ezen belül erőszakosságuk miatt nem rokonszenvesek, valamint azért, mert helytelenül viszonyulnak a közösségi célokhoz. Feltűnő, hogy a jellembeli átalakulásokat igen kevesen fedezték fel. Úgy tűnik, az írónak nem sikerült meggyőző módon és művészi eszközökkel ábrázolnia a hősök jellemének alakulását. Annál sikeresebb azonban a statikusan pozitív és negatív jellemvonások bemutatása.

Az olvasók realista regénynek találták Dér Zoltán alkotását. Jóformán semmit sem hagynának ki belőle, a javasolt kiegészítések sem változtatnának döntően a tartalomra. Kifejezett azonban néhány olvasó érdeklődése a hősök további sorsa iránt.

Az olvasók egyedül Örvénysodró alakját képtelenek beilleszteni a regény valóságanyagába, ezért bizonytalanok vele kapcsolatban. Véleményünk szerint a tanulók korára jellemző kritikai meglátás természetes következménye az ilyen viszony Örvénysodró alakjához. Örvénysodró ugyanis a mese világából került a realista regény világába.

Az írói üzenetet aránylag sokan nem fedezték fel. A kapott válaszokban nagy a szóródás. A válaszok alapján úgy tűnik, mintha a regénynek nem lenne konkrét, egyértelmű tanulsága, hanem több írói üzenetet foglalna magába, s az olvasók a feltett kérdésre adott válaszukban ezért bizonytalanok.

A felmérés alapján megállapíthatjuk, hogy az *Örvénysodró* olvasói számára olvasmányos, vonzó, tartalmilag világos, érthető, cselekménye gazdag, sok pozitív és kevés negatív hőst vonultat fel, a jellemnek összetettségét halványan érzékelteti, realizisztikus, írói üzenete sokrétű, de nem egyértelműen tipikus.